

Uit het hoofd, uit het hart.

Wat is er mooier dan een klassiek concert waarbij een solist speelt met een symfonieorkest. Daar komt de pianist, de violist of de cellist, het orkest zit klaar, de dirigent hobbelt er achter aan en laat het stuk beginnen. De klanken vullen de ruimte, de solist begint te spelen en voor zo'n 20 minuten is het genieten geblazen.

Hoe komt het toch dat bij een groot deel van de concerten die we bezoeken deze drie instrumenten de hoofdrol spelen? Daar zijn meerdere redenen voor. Bijvoorbeeld omdat deze instrumenten al zo lang op een hoog niveau worden bespeeld. Met als resultaat een enorm repertoire. Bovendien zijn ze volumineus genoeg om tegen een groot orkest op te kunnen boksen. Maar misschien is er nog wel een reden: het zijn misschien instrumenten waarbij het relatief makkelijk is om een groot soloconcert uit het hoofd te leren!

Hè, hoe kan dat dan, en waarom zou dat dan bij andere instrumenten moeilijker zijn?

Om die vraag te kunnen beantwoorden komen we weer terug bij onze beroemde drie musketiers: Kijken, Voelen en Luisteren. Iets onthouden gebeurt in je lange termijn-geheugen, en om muziek daarin op te slaan werken we met drie hulpgeheugens. Je zou kunnen zeggen dat zij naaste familie van de drie zintuigen zijn. Visueel of cognitief (lezen en vervolgen de noten onthouden), motorisch (ook wel spiergeheugen genoemd, de broer van het voelen) en auditief (op je gehoor). Dat klinkt ingewikkelder dan het is: we splitsen eigenlijk *het onthouden van het spelen* van een stuk muziek op een instrument en het *opslaan van de noten*. Iemand die piano, viool of cello speelt (of een ander instrument met grotere bewegingen dan alleen het bewegen van de vingers), herkent het motorische geheugen meteen. Je hoeft maar een paar noten op te graven uit je geheugen en je handen nemen het over. De muziek zit zoals dat heet 'in je vingers'. Fluitisten maken alleen maar kleine bewegingen, en al die vingerbewegingen lijken veel te veel op elkaar om op te kunnen vertrouwen.

Nee, wij moeten het vooral hebben van de andere twee geheugens: visueel en auditief. Bij visueel (of liever: cognitief) zien we de noten voor ons. Mensen met een fotografisch geheugen kunnen dit extreem goed. De meeste van ons onthouden vooral de grote lijnen en bijvoorbeeld de beginnoten. Auditief is voor veel fluitisten het betrouwbaarste geheugen: als we de muziek goed in onze oren hebben, kunnen we hem ook spelen. Als docent zeg je vaak: kun je het zingen, dan kun je het ook spelen.

Je kunt je voorstellen dat het auditieve geheugen fantastisch werkt als we mooie langzame melodieën spelen. Geen probleem om die uit het hoofd te leren.

Maar als we te maken hebben met ingewikkelde passages, bijvoorbeeld een snelle variatie uit een operafantasie, knappe muzikant die dat nog kan zingen! Of denk eens aan atonale muziek! Als je het niet meer makkelijk met je oren kunt volgen, dan moeten de andere twee geheugens, cognitief en motorisch, het overnemen. En helaas moeten wij het dan vooral hebben van het cognitieve. En dat betekent dat we het stuk gewoon noot voor noot uit ons hoofd moeten leren.

Kunnen we die geheugens eigenlijk trainen? Jazeker, en dat moet je vooral ook doen! Door veel 'techniek' te studeren, verbeter je je geheugen van alle drie de kanten. Als je begrijpt dat je een drieklank speelt (cognitief), kun je de grepen *in je vingers krijgen* (motorisch) en *de klank ervan onthouden* (auditief). Het spelen van veel toonladders en akkoorden, door alle toonsoorten heen en in alle mogelijke varianten maakt dat je muziek beter gaat herkennen en je lichaam de noten veel sneller opslaat. Bovendien kun je dan ook veel gemakkelijker muziek van blad spelen!

En een andere manier om je geheugen te trainen is juist vanaf de melodieuze kant: neem een bekend liedje, bijvoorbeeld 'Wiegenlied' van Brahms en speel dat door twaalf toonsoorten. Probeer de noten 'uit te rekenen' of vertrouw op je oren. Een heel repertoire van meezingliedjes is daarvoor geschikt, bijvoorbeeld uit musicals, zoals 'Don't cry for me Argentina' of 'Memory' uit *Cats*.

En natuurlijk doe je dit ook met je leerlingen! Vanaf het eerste moment laat je ze alle mogelijke kinderliedjes op het gehoor spelen. Stukjes die ze geoefend hebben kunnen de volgende week uit het hoofd. En zo snel mogelijk train je de 'bakstenen' van de muziek, de toonladders en de drieklanken. Je zult merken dat dat allemaal heel makkelijk gaat.

En de meerwaarde van uit het hoofd spelen? Tja, als je het goed kunt kan het echt een verbetering van je spel zijn. Je houdt aandacht over om je bezig te houden met de muziek en met expressie. Maar als je het niet goed kunt is het alleen maar lastig en neemt het veel te veel hersenruimte in beslag. En dat komt de muziek echt niet ten goede. Dan heb ik liever een mooie uitvoering met de bladmuziek erbij.

Petje af dus voor blazers die het toepassen. En dan kun je met recht zeggen: uit het hoofd, uit het hart!

Wieke Karsten

